

คณะศรัทธาเข้า

พระอาจารย์สงบ มนฺตสนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๒

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เราพูดตอนเข้าไปเยอะ เขามาถามเมื่อวานก็นี้แหละ มาถามเรื่องภาวณา คุยกันอยู่นาน ความจริงมันน่าเห็นใจ คือพวกที่มาถามนั้นเขาเป็นลูกศิษย์หลวงปู่หล้า อยู่กับครูบาอาจารย์มานาน แล้วครูบาอาจารย์ท่านล่วงไปๆ พอครูบาอาจารย์ท่านล่วงไป เราเคยอยู่กับครูบาอาจารย์ มันก็เหมือนกับความทุกข์ประจำข้าง

อย่างเราเป็นข้าง ความทุกข์ประจำ ความทุกข์ที่เคยเลี้ยงข้างเขาจะพาข้างเขาอาบน้ำ เขาจะดูแลข้างเขาจะรักษาข้างของเขาอย่างดีเลย ความทุกข์ข้างกับข้าง แล้วเกิดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายไปมันก็เหมือนกับขาด อย่างนี้ก็เหมือนกันลูกศิษย์กับอาจารย์ พอเวลาอาจารย์ท่านล่วงไปแล้วเนี่ย มันไปพึ่งคนอื่นเขาก็ไม่เข้าใจ

ทีนี้พอไม่เข้าใจมันก็อยู่ที่ดุลพินิจของเราแล้ว พอไปเจอเมื่อวานมาก็จิตนี้แหละ แต่เขาไม่กล้าพูด เขาก็บอกว่าสบายๆ ว่างๆ พอพูดอย่างนี้เราก็เข้าใจเลย เราเข้าใจว่าความว่างๆ มันมาบอกว่าเราไม่มีวิฤติภาวะ เราบอกเลยนะ อย่างเช่นเรานี้ เราเข้าใจผิด ถ้าเราเข้าใจผิดว่ากรุงเทพฯ อยู่ทางภาคใต้

ใครจะมาหาเรา เราจะแนะนำว่า เขาจะมาถามเราว่ากรุงเทพฯ ไปทางไหน เราจะชี้ไปทางภาคใต้ตลอด เพราะเป็นความเข้าใจผิดของเรา ถ้าเราเข้าใจผิดจริงไหม ก็เราเข้าใจผิดว่ากรุงเทพฯ ไปทางนี้ กรุงเทพฯ เหมอเลี้ยวขวาลงไปทางเพชรบุรีเลย เจอประจวบคีรีขันธ์ นั้นแหละกรุงเทพฯ อยู่ทีนั้น ก็เพราะเราเข้าใจผิด ใครมาเราก็ต้องบอกอย่างนั้น เพราะเราเข้าใจผิด

ทีนี้อย่างพวกเรา พอเราเข้าใจผิด พอเราฟังแล้วเราจะไปกรุงเทพฯ เราก็ก็นั่งไปเชื่อตามเขาไป แล้วเราจะถึงกรุงเทพฯ ไหม ๑.ผู้สอนสอนด้วยความเข้าใจผิด ทีนี้ผู้ที่ทำตามมันก็ไม่มีวุฒิภาวะ ที่มันไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ากรุงเทพฯ อยู่ที่ไหน

ฉะนั้น กรุงเทพฯ อยู่ที่ไหน แต่เขาบอกว่าทำอย่างนี้แล้วมันสบายๆ เราก็ก็นั่งเชื่อตรงที่เขา บอกว่ามันสบายๆ เราบอกว่ามันเป็นไปไม่ได้ มันเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เลย ถ้ามันสบายๆ เราอยู่เฉยๆ มันก็สบายนะ ถ้าพูดถึง ถ้าเรารักษาจิตของเราได้อยู่เฉยๆ มันก็สบาย แล้วธรรมะเป็นได้แค่นี้หรือ

ก็บอกว่ามันเป็นไปไม่ได้หรอก แต่เวลาที่เรปฏิบัติกัน เวลาที่เราเริ่มปฏิบัติ เริ่มตั้งใจ เริ่มควบคุมตัวเอง ทำไม่ถึงลำบากละ เราก็บอกว่าตรงนี้เองที่มันขัดแย้งกันไง มันลำบากก็เพราะกิเลสเราไง ลำบากนะแล้วบางทีกิเลสมันบังเงาอะ พอกิเลสบังเงามันจะว่าดีไปหมดเลย แต่มันจะไปพลิกเอาข้างหลัง

จะไปพลิกเลยว่า พอมันบอกว่าดีไปหมดเลย ก็ถือว่าคล้อยตามไปหมด แต่ถึงเวลาแล้วมันบิดเลย พอมันบิดก็หมายความว่าไม่มีผลไง ไม่มีผล เราไปถึงที่สุดแล้วไม่ได้ผล เราก็ก็นั่งไปเสียใจ ตอนนั้น เราจะไปเสียใจตอนนั้น เสียใจตอนนั้นมันก็แบบว่าเราใช้ชีวิตไปจนก่อนชีวิตแล้ว แต่ถ้าเรามีครูบาอาจารย์มาแล้ว แล้วครูบาอาจารย์ท่านเคยบอกไว้แล้วเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา

เราจะบอกว่า ยังไงก็ต้องทำความสงบ แต่เขาบอกว่าทำความสงบแล้ว มันทำยาก มันทำยากหนึ่ง มันตลกวงค์หนึ่ง เราก็บอกว่าสิ่งนี้มันเป็นเรื่องธรรมดาอะ มันเป็นเรื่องธรรมดา คำว่าเรื่องธรรมดา เขาบอกว่าว่างๆ เป็นธรรมดา ธรรมะเป็นธรรมดา เราก็บอกว่าไม่ใช่ เป็นธรรมดาไม่ได้ ถ้าเป็นธรรมดาเราก็ก็นั่งเฉย

อย่างเด็กๆ มันก็อยู่ตามธรรมชาติของมัน ปล่อยไปตามธรรมชาติของมันได้ไหม ทำไมเราต้องบังคับมัน ทำไมเราต้องให้มีการศึกษาละ ทำไมเราต้องฝึกฝนมันละ

ใจเราก็ก็นั่งเหมือนกัน ถ้าธรรมดา มันก็พอใจมัน ถ้าอะไรพอใจมัน มันก็ว่าอันนั้นเป็นธรรม ถ้าสิ่งใดไม่พอใจมันก็ขัดแย้ง แต่เวลาเรากำหนด พุทโธ ตั้งสติที่จะกางกั้นกิเลสไม่ให้มันแสดงตัว นี่มันไม่ธรรมดาหรอก เกิดพายุปั่นป่วนเลย

ทีนี้พอมีพายุปั่นป่วนเราต้องพยายามตั้งสติ จนกว่าพายุมันจะสงบตัวลง พอพายุมันสงบตัวลงมันก็เหมือนหินทับหญ้าไง สมาธิมันหินทับหญ้า แต่มันต้องเป็นสมาธิก่อน ถ้าจิตไม่สงบก่อนก็จะเข้าไปหาข้อเท็จจริงไม่ได้ นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราปฏิเสธแผ่นดินนะ

แผ่นดินนี้เราปฏิเสธไม่ได้เลย เพราะแผ่นดินเป็นที่ปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารให้เราได้อินได้ใช้ ถ้าเราต้องการข้าว เราต้องการพืชพันธุ์ธัญญาหาร แต่เราจะบอกว่าให้พืชพันธุ์ธัญญาหารนั้นลอยลงมาจากฟ้าไม่มาจากดินได้ไหม พืชพันธุ์ธัญญาหารนั้นจะไม่ปลูกลงดินเพื่อให้เราได้นำมากินมาใช้มันจะเป็นไปได้อย่างไร

จิตมันไม่สงบเข้าไปหาตัวจิต จิตมันไม่มีรากฐานแล้วมันบอกว่ามันทำงานขึ้นมา โดยเป็นข้อเท็จจริง มันเป็นไปไม่ได้หรอก นี่พอเป็นไม่ได้ นี่เขาไม่ได้คิดกันตรงนั้น

อย่างพวกเราสมัยนี้เดี๋ยวนี้ละ ถ้าเป็นเมื่อก่อนการตลาด การสื่อสาร การคมนาคมยังไม่สะดวกแบบนี้ ทุกพื้นที่ก็ต้องปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารหากินกันเอง แต่เดี๋ยวนี้มีการตลาดใช้ใหม่ เราก็เห็นสิ อาหารออกมาจากซูเปอร์มาร์เก็ตทั้งนั้น อาหารนั้นออกมาจากแผง อาหารไม่ได้ออกมาจากดิน

เราเลยบอกว่า นี่ไง กำหนดว่างๆ ว่างๆ ทำอะไรก็ทำ กำหนดว่างๆ มันเป็นไปไม่ได้ มันจะว่างๆ ขนาดไหน อาหารในซูเปอร์มาร์เก็ต อาหารในแผงขายอาหารนั้นมันก็มาจากดินทั้งนั้นแหละ เพราะเขาก็ต้องไปซื้อหามา เขาก็ต้องไปหาวัตถุดิบมา เพื่อทำเป็นอาหารนี้มาขายให้เรา แต่เราไม่ได้เห็นการกระทำนั้น เราไปเห็นแต่ว่ามันมาจากแผงไง

นี่ก็เหมือนกัน จิตว่างๆ ว่างๆ แล้วมันสบายๆ มันเป็นอาหารตามสั่ง ทั่วๆ ที่จริงอาหารตามสั่งมันก็ต้องมีที่มาที่ไปของอาหารนั้น นี่ก็เหมือนกันไอ้ว่างๆ ว่างๆ มันก็ต้องมาจากรากฐานของจิตทั้งนั้นละ แต่มันเข้าไปไม่ถึงฐานของจิตไง มันไม่เข้าถึงตัวจิตใจ มันไม่เข้าถึงความเป็นสมาธิใจ ไม่เข้าถึงตัวตนใจ

ว่างๆ ว่างๆ ก็เหมือนกับการเกิดดับใจ ความรู้สึกของเรามันมีความฟุ้งซ่านแล้วมันดับไป เราจะบอกว่า ในการปฏิบัติถ้ามันทุกขมันยาก มันเป็นเรื่องธรรมดา ถ้าเรื่องธรรมดาเพราะเรามีความตั้งใจ เรามีความจริงจังของเรา เราทำของเรา ถ้าเรามีความตั้งใจเราทำของเราได้นะ ถ้าเราทำของเราได้ คำพูดของเราเอง

เห็นไหมอย่างที่ว่า เราเข้าใจผิด เราบอกเลยว่ากรุงเทพฯ ไปทางภาคใต้ แล้วพอเราทำของเราเอง อ้าว มาเป็น ๑๐ ปี ๒๐ ปี ทำมาทั้งชีวิตเลย ไม่เห็นกรุงเทพฯ สักที ก็บอกว่าทำไปเรื่อยๆ เดี่ยวจะเห็นเองๆ ลองผีนกลับขึ้นไปทางภาคเหนือ พอขึ้นไปทางเข้ากรุงเทพฯ อ้าว ทำไมกรุงเทพฯ มันอยู่นี่ละ

ถ้าจิตมันสงบไง ถ้าเรามีพื้นฐาน อ้าว กรุงเทพฯ มันอยู่ทางนี้ไง ถ้าเราตั้งใจทำสักหน่อย จิตเราสงบแล้วนี่ เราโต้แย้งได้ เราโต้แย้งสิ่งที่เขาพูดได้ เพราะสิ่งที่เขาพูดนั้นไม่มีที่มาที่ไป คำว่าว่างๆ นี่ มันเหมือนกับคนเราไม่รับผิดชอบ ว่าสิ่งใดว่างๆ ว่างๆ

ว่างๆ ว่างๆ ก็คือว่างๆ ว่างๆ แล้วจะทำอย่างไรต่อไป อย่างถ้าเป็นสมาธินะ ว่างคือโอ๊ะ โอ๊ะ คือเราเป็นคนว่าง เราเป็นคนรับผลไง เราไปมีความรู้สึกไง เรามีความรู้สึกแล้ว โอ้โฮ ขณะจิตถ้ามันเป็นสมาธิมันยังมีความสุขได้ขนาดนี้ แล้วถ้าเกิดมันวิปัสสนาไป มันฆ่ากิเลสไป ความสุขมันจะมากขึ้นมาขนาดไหน

แล้วความสุขที่จะมากขึ้นมานั้น จะมากขึ้นมาได้อย่างไร เหมือนเราเลย เหมือนเราที่เป็นพ่อแม่เจ้านี่เราทำมาหากินมา เรารู้หมดว่าการทำหน้าที่การงานมา มันต้องทุกข์ยากขนาดไหน มันต้องมีเหตุมีปัจจัยขึ้นมาทั้งนั้น ไม่เหมือนลูกเราที่มาถึงก็แบมือขอๆ อย่างเดี๋ยวเลยนะ เงินมันแบมืออย่างเดี๋ยว มันได้หมดเลย จิตก็เหมือนกัน ถ้าว่างๆ ว่างๆ มันแบมือเอาๆ แล้วจะมาได้อย่างไร

แต่ถ้ามันมีที่มาที่ไป เรามีการตั้งสติ เรามีการบริกรรม จะใช้ปัญญาอบรมสมาธิอย่างไรก็แล้วแต่ มันก็มีที่มาที่ไป เพราะอะไร เพราะว่ามันเห็นเอง เหมือนเวลาเรากินข้าวเราตักอาหารใส่ปากๆ มันจะอิมเอง ใหม่นี้บอกว่าว่างๆ แล้วก็ดูเขากิน แล้วก็บอกว่ามันอิมๆ มันเป็นไปได้หรือห รอก นี่มันเป็นกระเพาะมันมีความรู้สึก

แต่ใจเรามันเป็นไปได้นะ มันนึกให้ว่าง มันก็ว่าง นึกให้ทุกข์มันก็ทุกข์ แล้วไปอยู่ในสังคมอย่างนั้น สังคมอย่างนั้นก็พากันไป นี่พูดถึงวงปฏิบัติ เพราะอะไร เพราะเราไม่มีจุดยืน ปฏิบัติมาทั้งชีวิตนะ แล้วเวลาครูบาอาจารย์เสียชีวิตไปแล้ว เราไม่มีหลักยึด พอเราไม่มีหลักยึด เราก็ใช้ดุลพินิจของเรา

ถ้าเราไม่ใช่คุณพินิจของเราเพราะอะไร เพราะเราไปศึกษานี้ มันคาบ ๒ กม.ไป เราไปปฏิบัติอยู่พักหนึ่ง ปฏิบัติจนมีรากมีฐาน มีรากมีฐานคือเรามีพื้นฐาน พอมีพื้นฐานปั๊บ ใครมาต่อ ยอดก็คิดว่าใช่ๆ เขามาต่อ ยอดให้ใจ แล้วก็บอกว่าว่างๆ ว่างๆ เราก็เข้าใจเอาตามนั้นว่ามันเป็นความจริง มันไม่มีเหตุมีผลหรอก มันเป็นไปไม่ได้หรอก ถ้ามันเป็นไปได้มัน มันเป็นไปได้นั้น มันเป็นไปได้นั้นของเรา เราตั้งใจจริงของเรา มันอยู่ที่วาสนาของเรา

ถ้าวาสนาของเราจะ เราจะบอกเลยนะมันยากเกือบทั้งหมด เราจะไม่ว่าทั้งหมด ไม่บอกว่าทั้งหมดเพราะอะไร เพราะคนที่สร้างบุญกุศลมา มีคนที่ทำได้ง่ายก็มี แต่น้อยไม่ถึง ๕ เปอร์เซ็นต์ ส่วนอีก ๙๕ เปอร์เซ็นต์ทุกข์ยากทั้งนั้น

เพราะมันเริ่มต้นตั้งแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสิ เวลาเราเทียบนะเทียบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขนาดประพจน์ปฏิบัติมาสร้างบุญญานิยามมา สร้างอำนาจวาสนามา เป็นพระโพธิสัตว์ ออกปฏิบัติอยู่ ๖ ปี

เวลาท่านเทศน์เห็นไหม พระยสะฟังคนเดียวเป็นพระอรหันต์ อ้าว ทำไมพระพุทธรูปปฏิบัติอยู่ตั้ง ๖ ปี ยสะนะ “ที่นี่เดือดร้อนหนอ ที่นี่วุ่นวายหนอ” พระพุทธรูปเดินจงกรมอยู่ ยสะที่นี่ไม่เดือดร้อน ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ก็ได้เข้ามาฟังธรรม พระพุทธรูปเทศน์ครั้งแรกได้เป็นโสดาบัน

ที่นี่พ่อแม่มีลูกคนเดียว แล้วมีสมบัติมากห่วงมากก็ตามมา พระพุทธรูปทรงใช้ฤทธิ์บังไว้แล้วเทศน์สอนพ่อ พระยสะได้เป็นพระอรหันต์เลย พ่อเป็นพระอรหันต์ รู้ว่าเป็นพระอรหันต์แล้วก็สบายแล้ว ปล่อยเลย คลายฤทธิ์เห็นกันหมดเลย

เวลาเราฟังอย่างนี้แล้วลองคิดดูสิ ทำไมพระพุทธรูปต้องทุกข์อยู่ตั้ง ๖ ปี พระยสะฟังเทศน์ ๒ หนก็เป็นพระอรหันต์ พระพาหิยะฟังเทศน์พระพุทธรูปคนเดียวสำเร็จเป็นพระอรหันต์

ดูอย่างพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะสิ พระสารีบุตรนะ ทุกข์กับสัญชัยมาอยู่นาน พอมาฟังเทศน์จากพระอัสสชิก็เป็นพระโสดาบัน แล้วไปหาพระพุทธรูป พระโมคคัลลานะ ๗ วัน สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พระสารีบุตร ๑๔ วัน กับที่พระพุทธรูปทุกข์อยู่ ๖ ปี

นี่ถึงบอกว่า ๙๕ เปอร์เซ็นต์ทุกข์ทั้งนั้น แต่คนที่สร้างบุญญานิยามมาก็มี พระพุทธรูปนั้นทรงสร้างบุญญานิยามมาก จึงต้องรื้อค้นเองเพื่อหาประสบการณ์เองเพื่อจะสอนได้ถูก

พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะก็สร้างบุญญานิกรมา สร้างมาเพื่อเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายและเบื้องขวา

ต้องสร้างมา สร้างมาหมายถึงว่าทำมา ทำบุญกุศลมา มันก็ตกผลึกลงใจ เวลาฟังเทศน์ มันก็จะมีปัญญาเห็นได้ ถ้าคนมีวาสนามาด้วยกัน คนมีวาสนาจะมีมุมมอง มีความคิดที่ไม่เหมือนเขา สังเกตได้ไหมลองดูสิ

ดูเมืองไทยเราสิเดี๋ยวนี้มี ๖๐ กว่าล้านคนดูความคิดสิ ดูม็อบสิ เวลาที่เขาชักนำก็ใช้ข้อมูล นั้นแล้วก็เชื่อกันหมดเลย แล้วฝ่ายตรงข้ามที่มันเห็นต่างละ เห็นต่างมันต้องเห็นด้วยเหตุผล ต้องคิดด้วยเหตุผล เนี่ยเขาวนปัญญา

ถ้าเขาวนปัญญาอยู่ที่เราสร้างมา เรามีสติ เรามีสมาธิเราใคร่ครวญสิ่งนี้ได้ เราใคร่ครวญสิ่งนี้ เราก็อ่มาคิด โอปนยโก ร้องเรียกสัตว์ทั้งหลายมาดูธรรม ก็ดูธรรมก็ดูความคิดนี้ใจ ธรรมารมณ์ จันท์ ๕ อารมณ์ความรู้สึกกับธรรมะ คือจิตที่เป็นสมาธิมันสัมผัสกัน อารมณ์ความรู้สึกนี้ธรรมารมณ์

เรียกร้องสัตว์ทั้งหลายมาดูธรรม ดูธรรมอะไร ดูธรรมจนจิตมันสงบขึ้นมา แล้วจิตเห็นอาการของจิต จิตเห็นอาการของจิต ตัวจิตคือตัวพลังงานคือตัวสมาธิ อาการของจิตคือความคิด จิตอาการของจิต จิตเห็นอาการของจิต จิตพิจารณาอาการของจิต จิตเห็นจิตเห็นใหม่ จิตเห็นอาการของจิต แล้วพิจารณาไปอย่างไร

มันไม่ใช่ว่างๆ ว่างๆ โดยไม่มีเหตุมีผล เป็นไปไม่ได้ ว่างๆ โดยไม่มีเหตุมีผลก็คือหินทับหญ้าทั้งนั้น หินทับหญ้าเขาจะพุดอย่างไรก็แล้วแต่เนะว่ามันเป็นปัญญาๆ มันเป็นโลกีย์ปัญญา

โทษนะ เรานุ่งผ้ากับเราเปลื้องผ้า มันเหมือนกันไหม เวลาที่เรานุ่งผ้าเราต้องสวมเข้ามา เวลาเราเปลื้องผ้าเราถอดออกก็ต้องถอดออก นี่ใจความคิดอันหนึ่ง เรามีเสื้อผ้าอยู่แล้วเราเปลื้องออก ว่างๆ ว่างๆ แล้วเราใส่เข้ามาหรือเปล่า รื้อแล้วสร้าง ของธรรมชาติ

ดูอย่างเขาทำนาสิ การทำนาทุกเที่ยวเขาต้องไถหมดเลย เพราะพอเราเก็บเกี่ยวแล้วมันจะมีซังข้าว มันจะมีวัชพืชขึ้นมา เขาต้องไถ ไถแล้วถึงหว่าน หว่านแล้วถึงดูแลต้นข้าวขึ้นมาๆ จิตก็เหมือนกัน ความคิดของเราโดยปกติธรรมชาติของมันนั่นคือวัชพืช คือซังคือตอข้าว โลภียปัญญาใจ ปัญญาที่เกิดจากอวิชชาใจ

เพราะเราเกิดมาโดยวิชา ธรรมชาติ เหมือนกับพื้นนา พื้นนาที่เขาทำคันนาแล้ว ถ้าเรามีที่ดินแต่ที่ดินเราไม่ได้ทำเป็นคันนา เราจะทำนาได้อย่างไร มันก็ทำได้แต่ข้าวไร่เพราะมันกักน้ำไม่ได้ ถ้าจะกักน้ำได้มันก็ต้องมีคันนาไว้กักน้ำใช้ไหม แล้วเราจะทำการเกษตร เราจะสร้างมรรคผลนิพพานขึ้นมา ในเมื่อใจเรายังไม่มี พื้นที่ทำนาเรายังไม่มี ความคิดทั้งหมด มันเหมือนกับเรานั่งเสื้อผ้าวอยู่

แล้วเสื้อผ้านี้มันสกปรกเราก็ต้องถอดออก การถอดก็จะบอกว่ามันว่างๆ ก็นี่คือปัญญาแล้วไง ปัญญาของคนมันมีหลายชั้นมีหลายระดับ โลภียปัญญา ปัญญาโดยสามัญสำนึกคำว่าสามัญสำนึกเราเกิดเป็นมนุษย์มันมีอยู่โดยธรรมชาติของมัน ปัญญาอย่างนี้ไม่ใช่โลกุตตรปัญญา ไม่ใช่ปัญญาของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ปัญญาธรรมชาติของพระพุทธเจ้า ที่พระพุทธเจ้าปรารถนา เราถึงต้องทำความสงบของใจขึ้นมาก่อน เศษส่วนที่เขาทำ เขาจุติๆ ถ้ามันมีสติ

หลวงตาท่านบอกว่าท่านเคยจุติอยู่ แล้วจิตของท่านเสื่อมไปไปกับหกเดือน แต่ก่อนที่จะเสื่อมมันดีมาตลอดเห็นไหม แล้วช่วงปีกับหกเดือนนี้ท่านก็จุติอยู่ ท่านบอกเหมือนเข็นครกขึ้นภูเขา แล้วมันก็ถึงมาทับเรา นี่ใจเวลาจุติอยู่ มันสงบได้ไหม

จุติอยู่มันก็ดู แต่มันไม่มีจุดยืน มันไม่มีหลักเกณฑ์ ก็เหมือนกับวัชพืชหรือว่าสิ่งที่อยู่ในใจเรามันก็จะทับเรามาตลอดเวลา ความคิดมันปล่อยวางได้ปล่อยวางได้ แต่เดี๋ยวมันก็คิดขึ้นมาโดยธรรมชาติของมัน มันจะหายไปหมดไปได้อย่างไร มันหายไปหมดไปไม่ได้ เขาบอกว่านี่ก็ใช้ปัญญาแล้วไง บอกว่าว่างๆ ก็คือใช้ปัญญาแล้ว

ส่วนใหญ่แล้วเขาจะบอกอย่างนี้ทั้งนั้น ว่าได้ใช้ปัญญาแล้ว แต่ถ้าเราเป็นผู้ใหญ่เราจะรู้ได้ว่าปัญญาอะไร คุณการฝึกงานใช้ปัญญาใหม่ การทดลองงานใช้ปัญญาใหม่ กับที่เขาเริ่มเข้าทำงานแล้วเราทำงานตามหน้าที่มันใช้ปัญญาใหม่ มันคนละเรื่องกันเลย มันคนละสถานะหมดเลย

จิตก็เหมือนกัน ในเมื่อมันยังเป็นเราอยู่ ยังเป็นกิเลสของเราอยู่ เราจะคิดขนาดไหน จะทำขนาดไหน มันเป็นโลภียปัญญา แต่จะบอกว่าปฏิเสธให้ไม่มีไม่ได้ ของที่มันมีอยู่ เพียงแต่ถ้าเวลาเรากำหนดพุทโธ เราก็จะพยายามรวบรวมความคิดเราทั้งหมด เปลี่ยนให้มาคิดถึงเรื่องพุทโธ คือว่ามันใช้คำบริกรรม แต่ถ้าเราใช้ปัญญาเห็นไหม เราใช้ปัญญาหรือสติตามความคิดไป

ใหม่ๆ เราใช้ปัญญาไม่ทันหรอก มันใช้สติตามความคิดไป แล้วความคิดมันหยุด พอเราเห็นเราจับได้เราก็อะความคิดของเราคิดในเรื่องความคิดไง คิดในเรื่องผลที่มันเกิดจากความคิด

ง

เช่นเราคิดเรื่องอะไรก็แล้วแต่ที่เป็นทุกข์ เราเอาเรื่องนั้นมาตั้ง อย่างเช่นคิดเรื่องลูกเรื่องเมียเรื่องต่างๆ เอามาคิด เราตั้งขึ้นมา แล้วลองคิดดูสิว่ามันเป็นจริงอย่างที่เราคิดไหม เพราะอะไร เพราะเรื่องลูกเรื่องในครอบครัวของเรา ความคิดของเขาเป็นอันหนึ่ง ความรู้สึกของเขาเป็นอันหนึ่ง เราไปคิดแทนเขา

ในเมื่อเราไม่ใช่เขา เราไปคิดแทนเขามันเป็นความจริงหรือเปล่า แล้วในเมื่อเป็นความจริง ใครผิด เนี่ยปัญญาอบรมสมาธิ พอปัญญามันไล่ทันความคิดตัวเองนะ เราไปคิดแทนเขา เราไปเดือดร้อนแทนเขา เราไปแบกโลกคนเดียว ถ้าเราปล่อย เราก็จะเป็นอิสระ แล้วลูกเมียเรายังอยู่ไหม ก็ยังอยู่ตามธรรมดาตินั้นแหละ แล้วนี่เขาจะคิดเขาจะทุกข์ มันเป็นบุญกรรมของเขา

ไอ้เราก็คิดว่าเป็นบุญกรรมของเรา ถ้ามันปล่อยอย่างนี้เห็นไหม พอมันปล่อยปั๊บ ปัญญาอบรมสมาธิเพราะอะไร เพราะมันเห็นว่าเราคิดผิดไง สิ่งที่เกิดขึ้นก็คิดด้วยอวิชชาด้วยความไม่รู้ แต่พอปัญญามันไล่เข้าไปมันก็จะหุดเข้ามา หุดเข้ามาเป็นตัวมันไม่ใช่ไหม พอเป็นตัวมัน นี่ใจว้ชพีชที่เราต้องหว่ส่นต้องไถ่ต้องคราด จนพ่นน่นนั้นควรแก่การงาน

พอพ่นน่นนั้นควรแก่การงาน เราหว่านข้าวหว่านอะไรลงไป มันก็จะเจริญงอกงามขึ้นมา พอมันงอกงามขึ้นมาเราก็ต้องดูแลต้นข้าว ต้องดูแลคอยกำจัดวัชพีช อย่างนี้ก็เหมือนกัน พอจิตมันสงบขึ้นมา สมาธิแก็กิเลสไม่ได้นี่ไง สมาธิก็เป็นพ่นนา พ่นนา ถ้าเราไม่หว่านข้าว ไม่หว่านพีชพ่นฐัธฐัญญาหารลงไป มันจะงอกขึ้นมาไหม? มันจะเป็นพีชพ่นฐัธฐัญญาหารไหม?

แล้วตรงนี้ที่เขาบอกว่าสมาธิไม่จำเป็น สมาธิไม่ต้องทำ สมาธิแก็กิเลสไม่ได้ แต่ไม่มีสมาธิอย่างที่เขาทำอยู่ แล้วมาบอกว่าว่างๆ ด้วยสามัญสำนึกของเขาเอง มันไม่เป็นศีล สมาธิปัญญา

นี่ถ้า ศีล สมาธิ ปัญญา มันเพื่อชำระกิเลสนะ จะบอกว่ายากมันก็ยาก ที่มันยากเพราะเราต้องจริงจัง และเราต้องทำของเรา แล้วมันจะเป็นความจริงของเราขึ้นมา พอเป็นความจริงของ

เราขึ้นมา มันมีจุดยืน เวลาอธิบาย หรือชี้นำคนอื่นได้ถูกต้อง แต่ถ้าเราไม่มีจุดยืนของเรา มันก็จะเหมือนๆ คล้ายๆ กันไป

ความคิดอันหนึ่งเป็นสามัญสำนึกเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้ว แต่ความคิดที่จะเป็นโลกุตตรธรรม มันยังไม่เกิดขึ้น มันยังไม่มี ยังไม่เป็นไป นี่พอเราเอาความคิดของเรา ความคิดที่มันมียอยู่แล้วนี้ เราก็คิดโดยความไม่รู้ของเรา โดยอวิชชา พอเราไปศึกษาธรรมะ มันก็คือตริกในธรรมเห็นใหม่ “ตริกในธรรม”

ศึกษาธรรมะนี้ธรรมะของครูบาอาจารย์ ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเรตริกในธรรมนั้น สาส์นตั้งต้นคือธรรมของพระพุทธเจ้า แล้วเราเอาสาส์นตั้งต้นนั้นมาคิด อย่างนี้มันก็เป็นปัญญาอบรมสมาธิ มันคิดให้เราสดสังเวช ให้เราหัดสั่นเข้ามาให้เราเห็นตามความเป็นจริงอันนั้น ถ้าจิตมันหัดสั่นเข้ามาจนเป็นตัวมัน แล้วถ้าเกิดโลกุตรปัญญา ถ้ามันออก รู้ ออกเห็นของมัน ออกรู้ออกเห็นอย่างนี้ก็คือสมบัติของเรา

เหมือนกับที่เราเป็นลูกจ้างบริษัท เราทำผลประโยชน์เข้ามา มันก็เป็นของบริษัทนั้นหมดเลยใช่ไหม เราตั้งบริษัทเอง บริษัทของเรา เราทำผลประโยชน์แล้วเป็นของใคร เราเป็นลูกจ้างในบริษัทนั้น เราเป็นบริษัท ๔ เห็นไหม อย่างนี้อยู่ในบริษัทขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บริษัท ๔ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา

ทีนี้เราจะทำอะไรก็ได้แล้วแต่ ผลก็จะตกอยู่ในศาสนา ศาสนานั้นจะมีบุญกุศลเห็นใหม่ วัฏฏะเวียน เราก็อเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในศาสนา นี้ แต่ถ้ามันเป็นของเราละ ของเรานั้นก็เป็นเอกเทศแล้ว นี่ธรรมะส่วนบุคคล ธรรมะส่วนบุคคลคือใจเราเป็นเอง ใจเราเป็นธรรมขึ้นมา ถ้าใจเราเป็นธรรมขึ้นมามันก็เป็นสมบัติของเราทั้งหมด

คำว่าบริษัทของเรานะ เราจะเบิกจ่ายใช้สอยในบริษัททั้งหมดได้เลย แต่เราเป็นลูกจ้างในบริษัทนั้นนะ เราจะเบิกจ่ายได้ไหม เราหามาได้เป็นของบริษัทนั้น เราจะต้องทำงบประมาณ เราต้องขอ แล้วก็ต้องรออนุมัติ มันไม่ใช่ของเราสักอย่างเดียว แต่ถ้าเป็นของเรา เราทำทุกอย่างได้หมดเลย นี่ธรรมะส่วนบุคคล ถ้ามันจะเกิดกับเรา

ถ้ามันเกิดกับเรา เราเป็นเจ้าของบริษัท เราเป็นเจ้าของความว่าง เราสามารถให้ความว่างนี้ออกไปทำงาน ออกไปทำผลประโยชน์ของเราขึ้นมา มันจะเกิดเป็นประโยชน์กับเราขึ้นมา

สิ่งที่เกิดขึ้นมันต้องเกิดขึ้นแบบนี้ มันถึงจะเป็นสัจจะความจริง ถึงจะเป็นธรรมชาติของเรา นี่เป็นธรรมชาติของเรา นี่เพราะเป็นธรรมชาติของเรา ทำไมไม่มีจุดยืนล่ะ ทำไมมันคงนักละ ดูอย่างเสา ๘ สอก ฟังในดิน ๔ สอก โผล่พื้นดินออกมา ๔ สอก จะโดนคลื่น โดนลมพัดมันก็ยังยืนของมันได้

จิตก็เหมือนกัน จิตถ้ามันรู้จริงตามความเป็นจริง มันจะหวั่นไหวไปกับอะไร ไม่มีอะไรจะสั่นคลอนมันได้เลย แต่เราไม่ได้สั่นคลอนนะ นี่มันไหวไปก่อนนะ เรานี้หวั่นไหวไปก่อนเลย หวั่นไหวไปหมดเลย ใครว่าอะไรดีก็เชื่อ ใครว่าอะไรดีก็ตามเขาไป ใครว่าเห็นใหม่ เขาว่ามันเป็นความจริงใหม่? มันพิสูจน์ได้

ถ้ามันพิสูจน์ได้นี้ เราตั้งใจของเรา เราพิสูจน์ของเรา เราตั้งใจของเรา เราทำของเรา มันเป็นไปได้ไหม ถ้ามันเป็นไปไม่ได้ แต่ถ้าเราทำนะ มันเป็นความจริงนะ มันเป็นไปได้ มันเป็นผลขึ้นมาจริงๆ เลย พอเป็นผลขึ้นมาจริงๆ โอ้โฮ มันซึ่งใจมากนะ เพราะอะไร เพราะมันเป็นความสัมผัสของเรา มันเป็นความสัมผัสของใจ มันฝังอยู่ที่ใจเลย อย่างนี้คืออริยทรัพย์ ซึ่งก็คือทรัพย์ภายใน ทรัพย์ภายนอกเราแสวงหาเพื่อตัวเรา

สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นในการประพฤติปฏิบัติ ถ้าเวลาที่จะทุกข์จะยากนะเราจะคิดอย่างนี้ประจำว่า สิ่งที่มีทุกข์มันยากมันก็คือสมบัติของเรา เราเป็นคนสร้างของเรา เราสร้างได้แค่นี้เอง ขณะที่ย้อนกลับนะ เราย้อนกลับเราดูโลกสิ โลกเขาสมนุกสมบันนะ

ถ้าจะพูดถึงเหมือนกับเขาภูเขาไถกันไถนี่ เลือดซิบๆ ทั้งนั้น เขามีแต่ความทุกข์ทั้งนั้นเลย แล้วเขายังไม่รู้จัก มันน่าสงสารไหม โอ้อย่างเรานี้เลือดซิบๆ ไหม เลือดซิบๆ กันทั้งนั้น แต่เรายังได้เห็น เรายังหูตาสว่างใส เราวางสิ่งนั้นไว้ได้แล้วเรามาหาทางออก

แล้วถ้าเขาบอกว่าเราโง่ เราโง่ มันก็เหมือนกับชนโคเขาโค คนโง่มากกว่าคนฉลาดเป็นธรรมดา คนที่มีคุณงามความดีย่อมมีน้อยกว่าคนโง่อยู่เป็นเรื่องราวธรรมดา แต่ที่นี้การที่เป็นเรื่องธรรมดานั้นจะมากจะน้อยไม่สำคัญนะ สำคัญว่าเราทำเราได้ผลไหม เรามีความตั้งใจจริง ความตั้งใจจริงอันนี้สำคัญมาก เพราะความตั้งใจจริงอันนี้มันจะทำให้เราเปรียบเทียบใจ ของสิ่งเดียวกันแต่เรามองคนละอารมณ์คนละเหตุผล เรายังให้ค่าต่างกันเลย แล้วนี่คนทั้งโลก ไม่ใช่เรา

อย่างครั้งแรกที่เราไปเจอสิ่งใด สิ่งนั้นจะดีมาก เราจะเห็นว่าเป็นสิ่งสวยงามมากเลย แต่พอเราชินชาเข้าไป คุณค่าของสิ่งนั้นก็จะมีน้อยลง ๆ ขนาดใจเรามองคนละโอกาส ความเห็นของเรามันยังแตกต่าง แล้วกับโลกจะไม่แตกต่างมันเป็นไปได้

การที่โลกจะมีความแตกต่าง ใครจะตัดสินนิทานมันก็เป็นเรื่องของเขา แต่เรื่องของเรา เราต้องมีจุดยืนของเรา ถ้าจุดยืนของเรา เราตั้งของเราให้ได้ แล้วทำของเราให้ได้ ถ้าทำของเราให้ได้นะ เรื่องข้างนอกเป็นเรื่องปลีกย่อยมากๆ อาศัยพอเป็นไปได้ แต่ของเราถ้าเราเริ่มต้นปฏิบัติเรายังหวั่นไหวอยู่

อย่างความชังนั้น ถ้าเป็นความชังที่ไม่ดี ให้อาหารที่เป็นพิษ เวลาที่ชังร้อนชังอยากจะลงน้ำก็ไปขึ้นมัน คือมีความคิดตรงกันข้าม ชังอยากได้อย่างหนึ่ง ความชังทำอีกอย่างหนึ่ง ความชังไม่อยากจะได้อย่างหนึ่งแต่ความชังอยากให้ ก็เหมือนกัน ถ้าเราปฏิบัติมันไม่สมควรไม่เป็นความจริงของเรา ใจมันจะขัดแย้งกัน แต่ถ้าใจมันเป็นความจริงเห็นไหม มันเห็นโทษหมด สรรพสิ่งนี้เป็นโทษ

เริ่มต้นเวลาเรื่องบุญหยาบๆ เห็นไหม อริยทรัพย์ การเกิดเป็นมนุษย์เป็นอริยทรัพย์อย่างยิ่ง ทรัพย์ของมนุษย์นั้นเกิดได้ยากมาก แล้วเมื่อเกิดมาแล้วก็มีคุณค่ามากมายมหาศาลเลย แต่เวลาเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว ทุกคนจะบ่นเลยว่าทุกข์ ทุกข์นี้มันเป็นเรื่องธรรมดา แต่ถ้าเวลาที่มีบุญกุศลไปเกิดเป็นเทวดา อินทร์ พรหมมันก็สุขไปอีกอย่างหนึ่ง

แต่สุขก็ทุกข์ เพราะสุขแล้วก็ได้ไม่ได้มีค่าเสมอกัน ดูอย่างพระอินทร์ปกครองเทวดาสิ เราอยู่ใต้การปกครองเขาเราจะมีความสุขไหม กับคนที่ปกครองเรา เหมือนกันมันเป็นความสุขในภพ ใจ ความสุขในลักษณะที่ว่ามันเป็นทิพย์ แต่มันก็มีความสุขในตัวของมันนั่นละ มันก็มีทุกข์ของมัน มันไม่เสมอภาคไง คนหนึ่งมีแสงมากกว่า คนหนึ่งมีแสงน้อยกว่า มันเป็นเรื่องธรรมดา แล้วอายุมากอายุน้อย ถึงเวลาหมดอายุขัย มันก็ต้องไปเกิดอีก

ฉะนั้นเราได้เกิดเป็นมนุษย์แล้วมันเป็นเรื่องธรรมดา เพียงแต่ว่าเราจะปฏิเสธสิ่งที่มีอยู่ไม่ได้ ศาสนาที่สอนนะ พระพุทธเจ้าเป็นผู้วางศาสนาที่ พุทธถึงการเกิดและการตายผลของวัฏฏะที่เราเวียนไปในวัฏฏะ ในปัจจุบันนี้ถ้ามันทุกข์นะ ดูสิ เวลาตกลงไปในนรกอเวจี ก็โดนไฟบรรลัยกัลป์มันเผาอยู่อย่างนั้น เเผาจนหลอมละลายไปอย่างนั้น เหมือนเหล็กเลย

เวลาที่อุณภูมิสูงเหลือกันนั้นจะหลอมเหลวไปจนหมดเลย แล้วพอปะทะเย็นก็ขึ้นรูป กลับมาเป็นอีก กรรมก็เหมือนกันเวลามันเผา มันจะเผาจนหลอมละลายไปเลย แล้วก็ตั้งรูป ขึ้นมาใหม่ๆ ไม่หมดกรรมไม่ตาย พอหมดกรรมก็เปลี่ยนภพ เลื่อนขึ้นมาๆ

อย่างนี้มันเป็นไปโดยกรรม สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม กัมมะ พันธุ กัมมะเป็น เผ่าพันธุ์ กรรมเป็นการกระทำ แล้วเผ่าพันธุ์นั้นอยู่ที่ไหน มันอยู่ที่ภพ มันอยู่ที่จิต แล้วเมื่อมี เผ่าพันธุ์ เผ่าพันธุ์เป็นอย่างนั้น คูอย่างวัชพืชลี ธัญญาพืชต่างๆ เมล็ดพืชต่างๆ มันเป็นเผ่าพันธุ์ อะไร ปลูกไปมันก็เป็นเผ่าพันธุ์นั้น

จิตคนก็เหมือนกัน รัมมะ พันธุ ธรรมะเป็นเผ่าเป็นพันธุ์เห็นไหม กัมมะ โยนิ สิ่งต่างๆ มันเกิด มันต้องเกิด มันเป็นไปตามธรรมชาติของมัน แล้วพันธุ์กรรมทางจิต แล้วถ้าจิตไม่ได้ตัด แต่งด้วยบุญกุศล ด้วยบาปอกุศล มันตัดแต่งมันมีพัฒนาการของมัน มันดีของมันเห็นไหม

จิตทุกดวงใจ จิตทุกดวงจิตเคยเกิดในนรก เคยเกิดในสวรรค์ เคยเกิดในวิภวภูมิจิตนี้ เคยเกิด มาทั้งหมดเพราะจิตไม่มีต้นไม่มีปลาย เราจะเกิดเป็นมนุษย์ตลอดไปหรือ เราจะเกิดเป็นเทวดา ตลอดไปหรือ เราจะเกิดในนรกอยู่ตลอดไปหรือ มันก็มีการเวียนตายเวียนเกิด เพราะคนทำดี ทำชั่วเป็นธรรมดา ไม่มีใครจิตดวงไหนทำดีตลอด ทำชั่วตลอด มันก็มีของมัน มันก็ให้ผลไป ตามธรรมชาติของมัน

แต่ถ้าเรามีสติสัมปชัญญะ เราเชื่อในศาสนา เราสร้างแต่คุณงามความดี คุณงามความดี กัมมะ พันธุ กรรมดีพาเกิด มันก็เกิดในสิ่งที่ดี เป็นมนุษย์ขึ้นมา มันก็สร้างบุญกุศล ได้พัฒนา ได้นั่งสมาธิภาวนา คนที่ได้นั่งสมาธิภาวนามาแล้วนะ

ดูพระสี เมื่อเวลาเกิดเวลาตาย เพราะพระก็เคยบวชพระมา เวลาพระบวชพระมาในแต่ละ ภพแต่ละชาติ ได้ทำการภาวนามา ได้สร้างฐานไว้นานไหน ในปัจจุบันนี้ครูบาอาจารย์เราภาวนา จนถึงที่สุดก็มี ภาวนาเพื่อให้ภพชาติสั้นเข้ามาก็มี ภาวนาไปบางทีมันเป็นเรื่องสุดวิสัย พยายาม ฟั่น พยายามทำให้ได้แต่มันทำไม่ได้ ทำไม่ได้ตรงไหน ตรงที่เวลาอารมณ์ของใจใจ

เวลาที่ใจเราจะลงเป็นสมาธิและจะออกวิปัสสนาใจ สมาธิมีกำลังไหม สมาธิถ้ามีกำลัง กำลังมันดีขึ้นมา มันนุ่มออกไปเป็นอย่างไร ถ้าสมาธิไม่มีกำลังเห็นไหม พอจิตเราเริ่มสงบเข้า

มา โอ้อโฮ มหัศจรรย์มากเป็นสิ่งที่เหนือการคาดหมาย นี่คือนิพพาน เพราะอะไร เพราะจิตไม่มีกำลัง จิตอ่อนแอ พอจิตเราอ่อนแอ มีสมบัติอะไรขึ้นมาเล็กๆ น้อยๆ เราก็ว่าเป็นคุณค่ามหาศาล

แต่ถ้าจิตเรามีกำลัง มีความเข้มแข็งนะ มันมีสมาธิเคลื่อนไหวเข้ามาขนาดไหน สงบขนาดไหน อืม มีความสงบ แต่เรามีสติรู้อยู่ สติรู้อยู่นี้คือตัวภพ ตัวความรู้ ตัวตะกอนนอนก้น มันรู้มันเห็น เห็นไหม โอ้ มีความสุขมากๆ แต่มีความสุขแล้ว มันยังมีสิ่งที่ยังคาใจอยู่ สิ่งที่เป็นอวิชชาสิ่งที่เป็นสังโยชน์ในหัวใจ มันยังไม่มีสิ่งใดปลดปล่อยออกไป มันก็ยังจะรื้อค้นๆ เห็นไหม

จิตที่มีภูมิกว้าง จิตที่มีกรรมดี กรรมดีพาเกิด สิ่งที่เราได้สร้างอำนาจวาสนาบาปมีมา เวลามันทำอะไรขึ้นมา มันจะไม่สะเพร่า มันจะไม่สุกเอาเผากิน มันจะเริ่มรื้อค้น ค้นคว้าของมันเข้ามา การรื้อค้น เราทำงานเราทำงานด้วยมือนะ เราทำงานเราต้องเอามือทำงาน

เวลาจิตทำงานเราจะเอาอะไรทำ อาการของจิต “จิต” อาการของจิตคือความคิดคือความรู้ ความคิดความรู้สิ่งที่เกิดขึ้นมาก็ความคิดความรู้นี้รับรู้ แล้วรับรู้ในเรื่องอะไร แล้วแยกแยะในสิ่งที่รับรู้ นั้นรับรู้แล้วมันให้ผลตกผลึกในหัวใจเราเป็นอย่างไร

สิ่งที่ตกผลึกในหัวใจของเรา ใครเป็นคนมีวิญญูณรับรู้อีกชั้นหนึ่งเห็นไหม จันท์ ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ วิญญูณรับรู้มันตกผลึกเข้ามาในใจของเราเห็นไหม เจตสิก เจตนา เวลาออกเป็นเจตนา เวลาเข้าเป็นเจตสิก สิ่งที่กระทบอยู่ตลอดเวลา นั้น ถ้าเราไม่ได้ภาวนา ไม่มีสติ สิ่งที่ได้รับรู้ “โกรธ” ผูกโกรธไว้ ชอบใจ ยึดมั่น ถือมั่น เนี่ย มันก็พัฒนา เนี่ยเห็นไหม นี่บาปมีกรรม

พันธกรรมที่มันตัดแต่ง โอ้อความผูกโกรธ ความชอบใจ ความรับรู้ ความรัก ความชังมันมัดเข้าไปที่ใจๆ มันเปลี่ยนแปลงพันธกรรมตลอด ในเมื่อเรามีสติจิตเราสงบเข้ามา จิตเรา เรามีสติ

..

(ไฟดับหรือ) จบแล้ว เอวัง